

RİSK YÖNETİM ORGANİZASYONU AŞAMALARININ DEĞERLENDİRİLME YÖNTEMLERİ

THE METHODOLOGY OF ASSESMENT OF PHASES IN RISK MANAGEMENT ORGANIZATION

Azer FEYZULLAYEV

Azerbaycan Kooperasiya Üniversitesi

Doktora Öğrencisi

azer.feyzullaev@yandex.ru

Bakü-AZERBAYCAN

ÖZET

Maliye kategorisi içerisinde yer almakta olan Banka riskinde, riskin derecesini ve ölçüsünü maliye mekanizmaları aracılığıyla etkilemenin olanaklı olduğu konusu bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Risklerin değerlendirilmesi, risklerin belirlenmesi sürecinde elde edilmiş olan sonuçlara dayanarak gerçekleştirilir. Bu sırada, nicelik ve nitelik göstergelerinin tahlili temelinde bankanın risk alma imkanları belirlenir ve risk düzeyi değerlendirilir. Risk yönetiminin temel amacı, risk düzeyinin aşağıya çekilmesi için gerçekleştirilen planlı araştırma ve çalışmaların organize edilmesi, kazanç elde edilmesi ve artırılmasıdır. Risk yönetiminin son amacı ise risklerin minimizasyonu ve kazancın maksimizasyonudur. Nitelik değerlendirmesi, riskin etkenlerine dayanarak belirlenen risk kaynaklarının ve potansiyel risk alanlarının değerlendirilmesi, nicelik değerlendirmesi ise risklerin rakamsal olarak ölçülmesidir. Risk yönetimi, yönetim sürecinin taktik ve stratejik özelliklerini içerisinde barındırmaktadır.

Anahtar kelimeler: Risk, banka, risk yönetimi, strateji.

ABSTRACT

The article highlights that the risk of banking being fiscal category, the degree of risk and measure of the risk may be affected by fiscal mechanisms using fiscal management and special strategy. Strategy and methods together considered to be a special mechanism of risk management. Risk management combines part of fiscal management. The main purpose of risk management is research and organization of work for lowering of the level of risk, as well as obtaining and increasing of income. The final aim of risk management is maximum reduction of the risks and obtaining of benefits. Risk management combines strategy and tactics of management.

Key Words: Risk, banks, risk management, strategy.

GİRİŞ: SORUNUN TESPİTİ VE ARAŞTIRMA OBJESİ

Riskle ölçülebilen faaliyetlerin değerlendirilmesi yöntemleri; sermaye kaynaklarının çeşitli sektörler arasında verimli bir şekilde paylaşılmasına destek sağlamak amacıyla Yönetim Kurulu tarafından kullanılmalıdır. Risklerin belirlenen sınırlar kapsamında kullanılmasıyla kar maksimizasyonuna ulaşmak mümkün olabilir. Sadece bu sebeple de risklerin yönetilme yöntemlerinin değerlendirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Banka, olabilecek zararı belirlemek amacıyla kredileri muntazam şekilde değerlendirilmesini gerçekleştirir. Kredi aktiflerinde değer kaybı yaratabilecek objektif belirtilerin ortaya çıkması durumunda, banka uluslar arası standartlar gereğince ve Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın ilgili kuralları ve kendi dahili düzenlemelerine uygun olarak, ortaya çıkması muhtemel zararın karşılanması için gerekli kaynakları yaratmaktadır.

Risklerin değerlendirilmesi, risklerin belirlenmesi sürecinde elde edilen sonuçlara dayalı olarak gerçekleştirilir. Bu sırada, nicelik ve nitelik göstergelerinin tahlili temelinde bankanın risk alma imkanları belirlenir ve risk düzeyi değerlendirilir (Sazikin, 2007). Banka riskinin fiili derecesinin değerlendirilmesinde iki seçenek bulunmaktadır: a- risk göstergeleri düzeyinin değerlendirilmesi b- aktiflerin risk gruplarına göre sınıflandırılma.

Nitelik değerlendirmesi, riskin etkenlerine dayanarak belirlenen risk kaynaklarının ve potansiyel risk alanlarının değerlendirilmesi, nicelik değerlendirmesi ise risklerin rakamsal olarak ölçülmesidir.

Risklerin değerlendirilmesi sırasında kullanılan tüm matematiksel modeller "karşıt yoklama" prensibine uygun olmalıdır ki, bu süreçte muhtemel sonuçları fiili sonuçlarla karşılaştırma sürecinde kullanılan modelin uygunluğunun belirlenmesi mümkün olsun.

BULGULAR, TARTIŞMA VE DEĞERLENDİRME

Risk yönetimi, bir sistem olarak iki yarım sistemden oluşmaktadır: yönetilen yarım sistem ve yöneten yarım sistem. Risk yönetiminde yönetmenin süjesi-bu yönetme farklı etki usul ve yolları aracılığıyla yönetmenin objesini planlı faaliyetini gerçekleştiren insanlardan oluşan özel bir gruptur.

Yönetim sistemi olarak risk yönetimi, risklerin ve riskli yatırımın amacının, yaşanacak olayların ihtimalinin belirlenmesi, riskin derecesinin ve düzeyinin ortaya çıkarılması, çevrenin tahlili, riskin yönetilme stratejisinin belirlenmesi, riskin ve onun azaltılma stratejisi için gerekenlerin tespiti, risklerin planlı şekilde idare edilmesini içermektedir. Belirtilen süreçler sonucunda risk yönetiminin organizasyonunun iki aşaması mevcuttur.

Risk yönetiminin organizasyonunun ilk aşaması, riskin ve riskli yatırımın amacının belirlenmesidir. Riskle ilgili olan her hangi bir faaliyet daima planlıdır. Şöyle ki, riskle ilgisi bulunan faaliyetin amacının bulunmaması, çözümü anlamsız kılmaktadır. Riskin ve riskli yatırımın amacı, risk ve sermayelere uygun olarak kesin ve net olmalıdır (Rogov, 2001).

Risk yönetiminin organizasyonunda ikinci zorunlu an, her hangi bir kararın alınmasında zorunlu olan çevre ile ilgili bilginin bulunmasıdır. Bu bilginin tahlili ve riskin amacının hesaplanması temelinde, olayın ortaya çıkma ihtimalini, aynı şekilde riskin derece ve ölçüsünü doğru belirlemek mümkündür. Riskin yönetilmesi insanların mülklerini ve mali araçlarını tehlikeye sokan riskin derecesinin doğru anlaşılması anlamına gelmektedir. Çevre ile ilgili bilginin temelinde riskli işlemlerin farklı biçimleri işlenerek hazırlanır. Böylece beklenen kazanç ve riskin ölçüsü karşılaştırılma yöntemiyle değerlendirilir (Rogov, 2001).

Riskin derecesinin mali yönetici tarafından doğru değerlendirilmesi; kendisine yaşanacak kayıpları önleme veya azaltma, önlemenin mümkün olmadığı durumda ise değiştirme imkanı vermektedir.

Riskin azaltılma programının hazırlanmasında riskli kararların psikolojik olarak kavranmasını da dikkate almak gerekir. Riskli ortamda karar vermek psikolojik süreçtir. Bu sebeple de riskli ortamda karar verme sırasında insanın objektif inandırıcılığı ile birlikte agresiflik, kararsızlık, şüphe ve emin olma gibi psikolojik özellikleri de dikkate alınmalıdır. Aynı riskli durum farklı insanlar tarafından farklı şekilde karşılanır. Bu nedenle de riskin değerlendirilmesi ve mali kararın alınması, genellikle karar veren insana bağlıdır. Riskden; genellikle yeniliğe açık olmayan, kendi sezgi ve profesyonelliğine güvenmeyen, kararı uygulayanların profesyonelliğinden emin olmayan yöneticiler kaçınmaktadır.

Mali yönetimin faaliyetinin asıl amacı, ticari bankanın istikrar ve süreklilik şartlarının sağlanması kapsamında, şahsi sermayenin veya kazancın artışı sağlayan rasyonel taleplerin, kurumsal yapının oluşturulmasının yönetsel temellerinin, fonksiyonel ve teknolojik sistemin çalışma rejiminin belirlenmesine yönelik çalışmaların hazırlanmasının organize edilmesinden oluşmaktadır.

Ticari bankada mali yönetimin asıl objesi, mali araçlar ve işlemlerin yardımı ile ticari bankanın kullanılmakta olan parasal araçlardır. Yönetim birimi ve farklı kurumsal etki biçimleri aracılığı ile bankanın planlı faaliyetini gerçekleştiren banka personeli, mali yönetimin yönetici nesnesini oluşturmaktadır. Ticari bankanın yönetim öznesinin taleplerini karşılayan icra edilmiş mali operasyonlar, sürecin ekonomik temelidir. Mali yönetim sürecinde bankanın müşterilerine nakit para aktarımları, bankanın mali operasyonlarına dönüşür ve bunun sayesinde ticari bankanın sermaye artışı sağlayan katma değer oluşmaktadır.

Günümüzde, dünyada yaşanan ekonomik kriz, bankacılık sisteminin yetersiz ve zayıf olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ticari bankaların hızlı bir şekilde büyümesi, buna uygun yönetim sisteminin geliştirilmesiyle birlikte gerçekleşmektedir. Fakat banka yönetiminin asıl kısımlarına gereken önem verilmemektedir. Banka faaliyetinin reel ekonomiye yeniden yönelmesi ticari bankaların iç denetim sisteminin yeniden organize edilmesini gerektirmektedir. Böylece banka yönetimi ve onun tüm birimlerinin kalitesinin geliştirilerek yükseltilmesi, karşılıklı ilişkilerin bütünlüğü dikkate alındığında faaliyetin garantisinin sağlanması öncelik kazanmaktadır. Bu ise mali krizlerden güvenli bir şekilde korunmayı sağlayacaktır.

Risklerin idare edilmesi süreci, bankanın faaliyetine özgü risklerin belirlenmesi, bunlarla ilgili raporların hazırlanması, kabul edilebilir risk limitlerinin belirlenmesi yoluyla kontrol edilmesi ve risklerin azaltılmasıdır (Sevruk, 1994).

Uygulamada bankaların iş süreçlerinde risklerin nicelik olarak ölçülmesi, beklenen kayıplara dayanan G_i üzere hesaplanmaktadır:

$$G_i = E_m * D_r$$

Burada;

E_m –kayıplara neden olabilecek olumsuz durumların ortaya çıkma olasılığıdır;
 D_r –risk altında olan değerlerdir.

Banka uygulamasında G_i 'nin hesaplanmasında aşağıdaki yaklaşımlardan yararlanılmaktadır:

“İndikatör” yaklaşımında $G_{i,nin}$ değerlendirilmesi aşağıdaki kurala göre hesaplanmaktadır:

$$G_i = e * I_{bp}$$

Burada,

e ; olumsuz olayların etkilerinin dikkate alındığı, istatistik bilgilere dayanan emsaldir;

I_{bp} ; banka tarafından hayata geçirilen ticari süreçlerin süreçlerin (aktiflerin idare edilmesi, gerçek ve tüzel kişilere banka hizmeti, borsa işlemleri, ödemelerin yapılması, bankaların broker faaliyeti vs.) göstergesidir.

“Olasılık” yaklaşımında G_i 'nin değerlendirilmesi, olumsuz olayların yaşanma ihtimaline dayanarak hesaplanmaktadır.

$$G_i = E_m * D$$

Burada,

E_m –belirli ölçüde kayıpla sonuçlanabilecek olumsuz olayların yaşanma ihtimalidir.

Bankalar, risklerin karşılanabilmesi için belirli büyüklükte sermayeye sahip olmalıdır. Sermayenin hacmi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$K_e = q_f * G_i$$

Burada,

K_e ; Sermaye kaynağının büyüklüğü;
 q_f ; Basel Komitesince %15 olarak belirlenmiştir;
 G_i ; son üç yıla ait ortalama yıllık kazançtır.

Risklerin yönetilmesi fonksiyonu, Denetim Kurulu düzeyinden çalışanların seviyesine kadar banka içerisinde yukarıdan aşağıya belirlenen görev ve yetkilerin genel yapısıdır. Bu

fonksiyonun asıl amacı, bankanın faaliyetine özgü özel riskleri belirlemek, söz konusu risklerle ilgili rapor hazırlamak, kontrol etmek ve azaltmak için yararlanılan yöntemleri belirlemekten ibarettir. Bu amaçla risklerin yönetilmesi fonksiyonu aşağıdaki hususların belirlenmesini talep etmektedir.

- Risklerin yönetilmesi fonksiyonu tarafından kontrol edilen risklerin hacmi,
- Risklerin yönetilmesi fonksiyonunu gerçekleştiren kurumların yapısının bankanın genel kurumsal yapısı içindeki konumu,
- Risklerle ilgili bilginin değerlendirilmesi, bu konuda raporların hazırlanması, kontrol edilmesi ve ticari kararların alınması sürecine katılmasının yöntemleri.

Kanaatimizce Risk Yönetimi Komitesi; imkanlar ölçüsünde, ayrıca bir Kredi Komitesi aracılığıyla müşterinin ve karşı tarafın kredi güvencesi ile farklı farklı kredi limitlerinin belirlenmesini sağlamaya çalışmalıdır. Kredi risklerinin verimli idare edilmesini sağlayabilmek için, yönetimin tüm düzeylerinde ortaya çıkan kredi riskleri değerlendirilmeli ve raporlama yapabilmek için açık şekilde belirlenmiş bir yöntem geliştirilmelidir.

Aynı zamanda gelecekte ortaya çıkabilecek finans taleplerini belirlemek amacıyla Risk Yönetimi Bölümü her para birimi ile ilgili olarak; tahmin edilen nakitlerin akışını değerlendirmeli ve kontrol altında tutmalıdır. Pazar veya pazar likidasyonunun kaybedilmesi sonucu ortaya çıkan likidite ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilen alternatif stratejiler, bankanın beklenmeyen durumlarla ilgili likiditenin planlanması sürecine katılmalıdır. Bu amaçla “geleneksel” yapıda Risklerin Yönetilmesi Bölümü kredi risklerinin yönetilmesinde aşağıdaki fonksiyonlara dikkat yetirmelidir:

- Karşı tarafın kredi sözleşmesinin şartlarına uyup uymadığını kontrol altında tutmak;
- Müşterinin faaliyetindeki değişiklikleri sürekli olarak izlemek;
- Devamlı olarak kredinin yalnız kredi sözleşmesinde belirtilen amaçlar için kullanılıp kullanılmadığını denetlemek;
- Mevcut bilgiler (medya yayınları dahil) aracılığıyla müşteri ile birlikte kefil olan şahısların mali durumunu kontrol altında tutmak;
- Zamanı geçmiş krediler konusunda gerektiğinde uygun olan süreçlerden yararlanmak.

SONUÇ

Yönetim sürecinde; “geleneksel” yöntemle birlikte iç ve dış kredi derecelendirme (reying) sistemlerine, kredinin ödenme ihtimaline ve toplanma derecesine dayanan “matematiksel” yöntemlerden yararlanmak mümkündür. Bu yöntem faaliyet sonuçlarının ve sermaye paylaşımının hesaplanmasına fırsat vermektedir.

Kredi risklerinin niceliğinin belirlenmesi, sadece farklı müşteriler için kredi ödenme ihtimalinin hesaplanması değildir. Bu aynı zamanda risklerin belirli bir müşteriye veya sek-

töre doğru konsantrasyonunu ve teminatın değerindeki değişiklikleri yansıtmalıdır. Bu gibi bilgiler tüm kredi portföyü veya farklı farklı kredilerle ilgili risklerin hesaplanması amacıyla tahlil edilmelidir (Şurpakov, 1999).

Bankanın faaliyette bulunduğu pazarlardaki likidite riskleri muntazam olarak değerlendirilmelidir. Uygun durumlarda, pazar likidite riski, pazar konumunun kapanması için tahmin edilen zamanı yansıtmakla Risk Altındaki Değer modeline dahil edilmelidir. Likidite boşluğu riski gelecekte likidite boşluğunun ortaya çıktığı zamanlardaki nakit akışının azaltılmış değerini kontrol etmekle ve ilgili faiz derecelerindeki değişiklikleri dikkate alarak ayrıca göz önünde bulundurulmalıdır.

Bankanın işlem riski, uygun olmayan veya başarısızlıkla sonuçlanmış içsel süreçlerden, insanlardan veya sistemlerden yahut dış olayların etkisi sonucu ortaya çıkan zarar olasılığıdır.

Kanaatimizce ticari faaliyeti desteklemek amacıyla yürütülen işlerde, banka sermayesinin ve paylaştırılmamış kazancın paylaşılması tartışılırken tam ve devamlı bilgiye dayanmak gereklidir. Ticaret alanlarına ait olan karları ve zararları doğru bir şekilde karşılaştırabilmek için hiçbir ticaret alanı serbest araçlardan yani banka sermayesinin ve paylaştırılmamış kazancın serbest bir şekilde yararlanmasından değerlendirilmemelidir.

Değerlendirmenin muhtemel-esaslı yöntemlerini tatbik etmek için yeteri kadar güvenilir veri temeli yoksa nispeten basit yöntem tatbik edilmelidir.

KAYNAKÇA

1. Şurpakov, V. A., **Upraflenie riskami v bankovskoy deyatelnosti: zarubejnnyy opyt**, M.: İHİOH RAH, 1999.
2. Sazıkin, B. V., “Novie podhodi v upravlenii operaçionnımi riskami banka”, **Metodiçeskie materialı seminara İBD ARB**, 2007.
3. Sevruk, V. T., **Bankovskie riski**, M.: Delo-LTD, 1994.
4. Rogov, M. A., **Risk-menedjment**, M.: Finansı i statistika, 2001.